

LA UNIVERSITAT LITERÀRIA DE VIC I ELS ESTUDIS DE FILOSOFIA

per Ramon RIAL I CARBONELL

En aquest article pretenem donar a conèixer, d'una banda, la Universitat Literària de Vic, la institució més important en el món de l'ensenyament dins de la Comarca d'Osona entre els segles XVI i XVIII i, de l'altra, presentar el paper important que hi va desenvolupar l'ensenyament a partir de les diverses càtedres de filosofia i teologia, de manera més especial. Cal fer constar, d'entrada, que l'estudi elaborat per Josep Gudiol *L'Universitat Literària de Vic*, l'any 1923, és l'obra que ha estat la font bàsica pel coneixement d'aquesta institució. Gudiol, en un ampli estudi, ens aporta les principals fonts de documentació per tal de conèixer la Universitat vigatana¹. L'objectiu central d'aquest article, doncs, és situar la Universitat dins del marc general de l'educació a l'època moderna, més que a l'estudi intrínsec de la Universitat. Ens podem preguntar, també, com és que els estudis sobre l'antiga Universitat de Vic no s'han fet molt anteriorment donat que només comptem amb l'obra de Gudiol. La resposta és complexa, però en tot cas val la pena dir que els estudis sobre ensenyament i cultura a l'època moderna han tingut fins al present un buit important dintre de la historiografia catalana. Només ens caldria recordar l'estat de la qüestió aportat per Ricardo García Cárcel en el 1r Congrés d'història Moderna de Catalunya². Dins del

1. Josep Gudiol va publicar l'any 1924 l'estudi titulat *L'Universitat Literària de Vic -notes per a una monografia-*. Es tracta, fins avui, de l'únic treball existent de la Universitat Literària de Vic amb una profunditat important. És important el subtítol de l'obra -notes per a una monografia- donat que al llarg del treball Gudiol no elabora l'estudi d'una manera tancada i amb aires de cloure el tema sinó que intenta simplement -i és una feina molt remarcable- recollir el nombre màxim d'informacions referents a aquesta institució, centrant-se bàsicament en l'Arxiu Municipal de Vic i en els fons de la Biblioteca Episcopal. La gran acumulació de fets, dades i textos que exposa al llarg del treball són una base important per a l'estudi de la Universitat Literària de Vic des d'una òptica actual.

2. La ponència presentada per Ricard García Cárcel s'anomenava *Cultura y mentalidades en la Cataluña del Antiguo Régimen*, volum II, ps. 521-529, Barcelona, 1984. Així mateix, del mateix autor és molt útil en aquest aspecte el volum II de *Història de Catalunya*, publicat per Ariel, on narra l'estat actual dels estudis referents a les universitats catalanes de l'Antic Règim.

marc empobrit d'estudis sobre la universitat, ens cal incloure també el cas de Vic. Una universitat i un temps –segles XVI i XVII– que potser han estat tradicionalment ofuscats i que en el cas de Vic ho són més a causa de l'abundant documentació sobre temes medievals de què disposa la nostra comarca i pels temes més suggerents de la història contemporània.

L'estat de l'educació en l'època moderna

El fet educatiu a Europa prendrà unes pautes innovadores a partir del segle XVI. La majoria d'historiadors de l'educació, i en concret del món universitari, així ho constaten.

D'entre els estudiosos, Lawrence Stone fou un dels primers en presentar un concepte nou, el de «revolució educativa», que segons ell es produí primerament en el segle XVI a Anglaterra, i que es traslladà posteriorment al continent³. El resultat d'aquesta «revolució» és per al conjunt d'Europa un canvi important en l'organització i en la manera d'enfocar l'ensenyament. Un fet palpable d'aquesta «revolució» és que el nombre d'universitats i d'estudiants començà a créixer espectacularment a partir dels primers decennis del mil cinc-cents⁴.

Aquest apogeu del món educatiu, admès per la majoria d'autors que han treballat en la història de les universitats, té diverses explicacions⁵. Una d'elles està relacionada amb la difusió de la impremta i, conseqüentment, amb el començament de la producció massiva de llibres. Aquest fet farà canviar en part la societat, passant d'una població universitària majoritàriament composta per eclesiàstics a una educació més generalitzada de l'home laic. La majoria dels primers textos editats seran menuts i de fàcil maneig, de manera que Europa començarà a tenir el «saber» acumulat en volums accessibles i transportables. D'aquesta manera, llibres com la *Gramàtica llatina* de Lily o les *Institucions* de Nebrija es convertiran en textos fixos i imprescindibles al llarg dels segles XVI i XVII. En el món catòlic es difondrà el sistema de la *Ratio Studiorum* (mètode correcte per als estudis) impulsat els jesuïtes i que s'obrirà pas entre públic a finals del segle XVI⁶.

Una segona explicació al creixement universitari del XVI la trobem en la formulació de Richard Kagan, segons la qual el fet que es desenvolupessin

3. L. Stone proposa el concepte de «revolució educativa» en l'article publicat el 1964 a la revista «Past and present», núm. 28 amb el títol *The educational revolution in England, 1560 to 1640*.

4. El creixement important del nombre d'universitats queda suficientment clar en les dades de Richard KAGAN, *Universidad y sociedad en la España Moderna*, Madrid, 1982 i L. STONE, *Crisis de la aristocracia*, Londres, 1967 (Traducció al castellà de 1976).

5. Dels principals autors que han treballat la història de les universitats a l'època moderna cal destacar L. Stone, R. Kagan, R. Chartier, J. Revel i J. Bowen.

6. Una bona exposició de la importància de les gramàtiques per a l'estudi a l'època moderna és explicada per BOWEN, *Historia de la educación occidental*, volum 2. p. 35 i ss.

les Monarquies Absolutes va crear la necessitat de posseir una xarxa de funcionaris i administradors amb una certa formació cultural: tècnics financers, recaptadors d'impostos, advocats. L'absència de la seu monàrquica a la Corona d'Aragó en els segles XVI i XVII pot explicar que el nombre d'estudiants en aquesta zona fos més reduït.

Una tercera explicació la trobem en el fet religiós. De sempre, el fet religiós ha estat instrumentalitzat per transmetre unes idees concretes. Aquest element prendrà un caràcter decisiu quan, en el segle XVI, Erasme i Luter sostindran la convicció que la propagació i el manteniment de les creences polítiques, i alhora l'afermament de les lleialtats, han d'ésser aconseguides mitjançant el control de l'escola i dels seus mètodes educatius. Aquesta mateixa idea queda reflectida en Kagan quan afirma: «Les esglésies, a més, fomentaren la formació escolar i universitària dels laics, creient que un adoctrinament dels nois des d'un bon principi podria reforçar la seva posició enfront de les infiltracions de l'heretgia»⁷.

Podem resumir, doncs, que Europa va tenir uns canvis en l'estructuració universitària a partir dels llibres, la burocràcia administrativa i les religions militants. Aquests elements intervenen de manera important en la creació i el funcionament de la Universitat de Vic, fundada de fet a finals del XVI i, per tant, recollint bona part d'aquestes influències.

Pautes generals del món educatiu del moment

Una vegada analitzada breument la situació educativa del segle XVI, ens cal donar unes referències a les formes educatives predominants per tal d'entendre, posteriorment, el funcionament de Vic.

En primer lloc ens cal considerar la preponderància del llatí dintre de l'ensenyament universitari. El domini d'aquesta llengua serà important durant tota l'època moderna i l'única capa social que en tindrà un coneixement àgil de la lectura i l'escriptura serà el clergat, a través dels llibres de registre, de correspondència, de comptes... Un fragment de l'obra de Kagan ens és prou il·lustratiu: «El llatí va fer molts papers al llarg dels segles XVII i XVIII. Fou un instrument pràctic per a les professions cultes i per a l'església(...) Fou un filtre a través del qual es permetia passar a una petita minoria dels joves destinats a la universitat. Així, doncs, el llatí, tot i que no fou domini exclusiu dels rics i els eclesiàstics, va ser dissenyat i moldejat per ajustar-se a vocacions i carreres particulars.»⁸.

Segonament, cal remarcar la influència que tingué en el conjunt d'Europa el desenvolupament del moviment de l'humanisme. Partint de James Bowen, l'humanisme s'introduirà en el món universitari i en el conjunt de l'educació mitjançant la figura d'Erasme de Rotterdam, ja que dels seus

7. KAGAN, op. cit., p. 34.

8. KAGAN, op. cit., p. 93.

escrits se'n deriva bona part de la ideologia de l'educació en el segle XVI. Juntament amb Erasme, cal esmentar l'aportació i l'obra de Luter, Melanchton, More, Sadoletto i Vives. Una mostra de la preocupació d'Erasme queda reflectida en *De Ratione Studii*, és a dir «sobre el mètode correcte d'instruir». En aquesta obra, Erasme demana la realització d'uns estudis progressius, partint de la gramàtica elemental, passant posteriorment per l'estudi de textos llatins i grecs, fins a l'estudi de fragments antològics de les literatures clàssiques i cristianes, fent èmfasi en l'estudi gramatical, sintàctic i de text. Aquest fet és també comprovable fent una lectura dels diversos estatuts elaborats en la història de la universitat de Vic, on els models de lectura parteixen d'aquests principis⁹.

Una segona mostra de la preocupació d'Erasme pel fet educatiu la trobem en l'obra *Civilitat pueril*, publicada el 1530 amb el títol de *De civilitate norum puerilium* on l'autor es preocupa de les bones maneres que han de tenir els joves davant els estudis i els codis socials¹⁰.

Un altre element general que presidirà l'educació de tota l'època moderna serà l'existència, a partir del 1635, del Concili de Trento juntament amb la fundació de la Companyia de Jesús. Tant el Concili com l'Ordre diferenciaran profundament les universitats i produiran un gir en el seu tarannà. La Companyia de Jesús tingué un èxit important a partir del programa pedagògic de la *Ratio*¹¹. Segons confirma Kagan, en poc espai de temps els jesuïtes foren cridats per establir llurs cases en molts llocs de la península. A Vic, s'installaren a partir del 1628 i varen passar a ocupar les càtedres de les diferents universitats d'una manera important. La *Ratio* és una ordenació promulgada oficialment a partir del 1599 que tracta del sistema educatiu que han de seguir els jesuïtes. És el resultat d'una experiència docent de mig segle i de diverses elaboracions prèvies que responen a la més genuïna espiritualitat de Sant Ignasi. La primera *Ratio* va perdurar entre 1599 i 1832. El pla d'estudis es caracteritza per tres elements: l'activitat de l'alumne, el rebuig a l'enciclopedisme estèril i la tasca del mestre en la formació dels deixebles. S'hi observa un afany constant per exercitar les facultats de l'alumne mitjançant les disputes, repeticions, competències,... Amb la *Ratio* s'enfortí el coneixement del llatí i la filosofia, donat que els jesuïtes creien que d'aquesta manera s'estimulava la memòria i l'activitat pròpia. També s'enfortí el coneixement de la sintaxi i es pretengué buscar una alternativa al càstig, cercant més aviat el recurs de l'estímul. Tota aquesta teoria jesuítica és comprovable en el cas de Vic i podem afirmar que, a través del Col·legi de

9. Les referències a Erasme en els programes d'estudi marcats en els diferents Estatuts elaborats a Vic són ben clars, sobretot pel que fa a qüestions gramaticals.

10. Veg. l'article de Jacques REVEL, *Control social i distinció. Les bones maneres als segles XVI i XVII*, a partir de l'estudi de l'obra «Civilitat Pueril», d'Erasme. L'article el trobareu a la revista «L'Avenç», 94, juny de 1986.

11. Sobre la situació dels Jesuïtes i la influència de la *Ratio Studiorum*, Kagan en fa una exposició completa. Op. Cit. «La Companyia de Jesús», p. 93 i ss.

Sant Andreu, els jesuïtes varen tenir un pes important en la pràctica pedagògica de la Universitat Literària¹².

És en el marc general de l'educació a Europa, amb les característiques mínimes que acabem de ressenyar, que hem d'entendre l'existència de la Universitat Literària de Vic entre 1599 i 1717. Una existència que és paral·lela a la de sis universitats més al Principat. Cal recordar que Tortosa (1600), Tarragona (1574), Girona (1561), Solsona (1620) i Vic (1599) són Universitats fundades entorn del segle XVI. Només n'hi ha dues amb una antigor major: Lleida i Barcelona. Totes aquestes universitats tenen un seguit de trets, el coneixement dels quals ens permetrà situar encara més l'existència de la de Vic¹³.

Universitat Literària i el marc amb Catalunya

La Universitat Literària de Vic neix a finals del segle XVI, dintre del procés de formació d'altres universitats que es varen crear a Catalunya entorn d'aquest segle. Totes elles tenen uns trets en comú que val la pena conèixer per tal d'aplicar, posteriorment, en el cas de Vic, sempre que ens sigui possible i idoni. D'entrada, val la pena destacar la quantitat important d'universitats en el territori del Principat –set en total– que representa un nombre elevat en referència a l'espai que ocupa. Podríem dir que bona part d'elles tingueren una funció més de caire local i reduït que no pas de caire universal, tal com de fet expressa el mot «universitat». El fenomen del gran nombre d'universitats a Catalunya es pot interpretar a partir de la teoria de L. Stone que assenyalava la idea de la «revolució educativa» en el segle XVI, tal com abans hem esmentat. De tota manera, seria un creixement universitari més quantitatiu que qualitatiu.

Pel que fa a les formes de govern de les universitats, totes elles tenen en comú el fet d'ésser regides conjuntament entre l'església i el municipi. Aquest hi aportaria les rendes econòmiques per al finançament, mentre que l'església exerciria una tasca de docència i de control ideològic de cada centre. Cal subratllar que a l'«església» hi podem implicar no només el clergat secular sinó també el regular. El pes del municipi al llarg del segle XVI anirà en augment, prenent la titularitat a l'església. En canvi, les influències reials a la universitat es limitaren a la concessió de privilegis.

12. La informació sobre l'entrada dels Jesuïtes a Vic es pot analitzar a través dels Llibres d'Actes Municipal de Vic.

13. La bibliografia bàsica per a l'estudi de les Universitats Catalanes la podem trobar a Artemi FOLCH, *Les Universitats catalanes al tombant del segle XVII*, Barcelona, 1972. En aquest llibret hi trobem un breu estudi de cada una d'elles. Per a la Universitat de Barcelona són importants els estudis publicats a «L'Avenc», 53 (octubre 1982) i les referències donades per García Cárcel a la revista «Estudios», 8 (València 1982). Per a Girona, cal citar l'obra de Jaume SOBREQUÉS, *Els estudis Universitaris de Girona al llarg de la història*, Girona, 1978. Quant a Lleida, l'obra de Josep LLADONOSA, *L'Estudi General de Lleida de 1430 a 1524*. Institut d'Estudis catalans, 1970.

Quant al tipus de matèries, predominen en el conjunt totes les de caire humanístic i teològic. La influència de l'escolàstica serà evident a totes les universitats i el predomini de les pautes donades per Trento seran abassegadores. Santiago Riera i Tuèbols així ho reafirma en referència a l'aportació de les universitats catalanes a la història de la ciència. Podem dir, doncs, que les universitats catalanes restaren apartades dels moviments renovadors que es crearen en altres països a partir de la revolució científica del segle XVII¹⁴.

Una altra idea important que podem treure del marc de les universitats a Catalunya és que hi ha, en el fons, més preocupació per l'organització mateixa de la universitat (càrrecs de poder, maneres d'obtenir càtedres, sistemes d'oposicions...) que no pas preocupació per la vida acadèmica: discussió entorn de les matèries, debats... Un fet que ens ho demostra és l'escassetat de noms influents que aportà en el període dels segles XVI i XVII la universitat a la cultura catalana. Diríem, doncs, que es denota un immobilisme universitari, tant en l'organització d'estructures de repartiment del poder com en l'organització concreta d'assignatures i models d'ensenyament.

Elements configuradors de la futura Universitat

Els orígens de la Universitat de Vic —que tradicionalment s'ha conegut amb l'expressió «Universitat Literària»— estan relacionats estretament amb els precedents que suposà l'existència de l'Escola Catedralícia que hi havia a Vic des de l'alta edat medieval. En concret sabem de l'existència de l'Escola de la Catedral des dels segles IX-X, dedicada a la instrucció dels futurs clergues. Durant tota l'edat mitjana s'anà produint un apropament entre el municipi i l'escola de la Catedral. L'acostament va consistir en una col·laboració econòmica, mentre que el control de l'Escola anà a mans del Capítol de Canonges de la catedral. Segons Gudiol, el pacte entre església i municipi es concretà en el segle XIV¹⁵.

Al llarg de tota aquesta etapa, l'ensenyament que es donava era fins els quinze anys i era considerat primari basant-se en la lectura, l'escriptura, el còmput o càlcul i el cant. Si acabats aquests estudis es volia continuar estudiant s'entrava ja a l'ensenyament secundari consistent en el Trivium i el Quadrivium.

14. Santiago RIERA I TUÈBOLS, *Síntesi d'història de la ciència catalana*, Barcelona, 1983, p. 99 i ss.

15. Per al coneixement dels orígens previs a l'existència formal de la Universitat Literària de Vic cal destacar dos treballs. El del mateix Josep GUDIOL, *L'universitat Literària de Vic* (1924) i la comunicació realitzada per Imma OLLICH, *L'ensenyament a Vic durant l'edat mitjana*, dintre de les Actes de les Senes. Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, editades per EUMO (Vic, 1982).

El Trivium estava format per l'estudi de la gramàtica, la lògica i la retòrica. Aquests estudis estaven basats en l'ús de lectures i comentaris en llatí i implicava la utilització correcta d'aquesta llengua. S'hi afegia, sovint, l'estudi d'elements essencials de dret i dialèctica.

Una vegada acabat el Trivium, l'estudiant començava el Quadrivium que consistia en l'estudi de matemàtiques, astronomia i música. Imma Ollich extreu unes conclusions sobre les formes d'ensenyament de tota la llarga etapa medieval que resumeix en aquests punts:

1. Es tracta d'un ensenyament monopolitzat per l'església, ja que els mestres són clergues i monjos i els centres d'estudi estan ubicats en locals de caire religiós.
2. És un ensenyament especialitzat, ja que l'enfocament és únicament cristià i religiós, deixant de banda altres aspectes de l'educació.
3. És un ensenyament minoritari, donat que va dirigit a unes classes nobles i benestants, destinades a regir la societat.

Però en el segle XV, l'apropament entre Església i Municipi es va fer cada vegada més evident, de manera que el municipi participa en l'ensenyament no només a través de col·laboracions econòmiques sinó, a poc a poc, en la designació dels mestres. Vegem un paràgraf de Gudiol on exposa el canvi d'aquesta manera: «Al comens del segle XV, aquesta intervenció ciutadana (és a dir la influència municipal en l'escola) és ben manifesta. En 1425, se nomenava mestres de gramàtica y de lògica, intervenint en la designació les dues corporacions, eclesiàstica y civil»¹⁶.

Observem, doncs, la lenta i progressiva entrada del municipi vigatà en la gestió de l'estudi. A partir d'aquests fets començaran a sortir freqüents notícies dels estudis en els Llibres Municipals d'Acords, donat que els mestres eren pagats entre municipi i església.

Però a l'avenç del municipi en el terreny educatiu s'hi afegirà el fet que els mestres demanaran l'exclusivitat de l'ensenyament. Vegem un text de Gudiol on s'exposa aquesta realitat: «Per lo qu'es refereix a la de Vich, trobem que, al 20 d'agost de 1438, un tal Bernat Alegret, mestre en arts y aleshores regent de les escoles generals d'arts de la Ciutat de Vich (Scholas generales artium civitatis Vici), feya requesta al vicari general, Pons de Bru, que ho era del Bisbe Jordi d'Ornós, perque, d'acort ab lo pactat entre Bisbe, Capítol de la Catedral y consellers, de una part y ell de part altre, pacte fet al encarregar-se el dit Alegret de les aludides escoles, manés als clergues encarregats de les esglésies que en la missa major publicuessin la prohibició que hi havia de que algú, fora del dit Alegret, ensenyés arts de gramatica, lógica, filosofia o les regles o el doctrinal, dintre de la Ciutat de Vich y de la seva parroquia»¹⁷.

16. Veg. GUDIOL, op. cit., p. 20.

17. Veg. GUDIOL, op. cit., p. 19.

Un pas clau per veure com el Municipi es fa totalment amb els estudis és el moment en què compra la propietat de l'edifici. Aquest fet mostra l'interès municipal i és reflex que la lluita pel poder de les escoles queda cada vegada més dintre de la vessant civil. Gudiol ho narra així: «L'estudi vigatà, aprincipis del segle XVI, tingué edifici propi. Una escriptura del dis 9 d'octubre de 1506, dona fé de la compra que els Consellers vigatans feren devant d'un notari, Bernat de Prat, de unes cases que hi havia al final del carrer de l'escola, dita aleshores d'en Bergadà o d'en Malla, cases que estaven mitj derruhides i que fou precís obrar de nou»¹⁸. La compra d'aquest edifici suposà la seu de la futura Universitat. Actualment el lloc és conegut com «el carrer de l'Escola».

El decret del Concili de Trento (de 15 de juny de 1563) plantejava dur endavant la creació de seminaris per educar els futurs eclesiàstics. Aquest fet va dur polèmica a la Ciutat, ja que la creació d'un seminari suposava la coexistència amb l'Estudi General i la convivència d'ambdues institucions es feia difícil, entre d'altres qüestions, per raons demogràfiques. Amb tot, el bisbe Fra Benet de Tocco va tirar endavant la creació d'un col·legi-seminari. La Ciutat respongué amb l'ampliació i la millora de l'Estudi General. Finalment, al cap de dos anys, el Bisbe s'adherí a l'Estudi reformat i la idea del «seminari» va quedar anul·lada. Pensem que val la pena donar relleu al fet del «seminari» pel fet que serà una institució, la fundació definitiva de la qual es durà a terme en el moment que, com a resultes de l'aplicació de la Nova Planta, a partir de 1717, la Ciutat restarà sense ensenyament superior¹⁹.

Arribem, doncs, a finals del segle XVI amb un edifici de l'Estudi General que està renovat, amb un potencial d'estudiants que dona la mateixa església i amb un sistema acadèmic en funcionament, a través del «Estatuts». Tenim ja les bases per encetar l'estudi de la Universitat Literària de Vic.

L'assoliment del títol d'Universitat

El privilegi d'«Universitat Literària» fou demanat pel Consell Municipal de Vic i pels Canonges del Capítol Catedralici, tot aprofitant l'estada del rei Felip III a Barcelona per celebrar Corts. A l'Arxiu Municipal consta la carta que portaren a Barcelona Mossèn Joan Codina, en nom del municipi, i el canonge Joan Vila. Entre d'altres prerrogatives demanava: «Ítem demanara privilegi de poder graduar los studians del studi de la present ciutat en tots

18. Veg. GUDIOL, op. cit., ps. 20-21.

19. La informació referent a l'intent de creació d'un seminari per part de Benet de Tocco, la trobem al «Lligall d'universitat» i als llibres d'Acords Municipals (núm. VII). També en el lligall dels «Papers del Canonge Ripoll» de l'Arxiu Episcopal de Vic. Un intent posterior de creació d'un seminari fou conduït pel bisbe Gaspar Gil, el 1635. Ens en dona notícia el mateix Gudiol i el conjunt d'informació que es pot treure dels «Llibres del Secretariat dels Canonges» (anys 1635-1638), a l'Arxiu Episcopal de Vic. La fundació definitiva del seminari es realitzà a partir del 1749, per part del bisbe Muñoz-Gil.

los graus y en totes les facultats ques legiran en dit studi»²⁰. La resposta reial està inclosa en el Llibre de Privilegis de la Ciutat: «Item com lo studi general de dita Ciutat se haja comensat a llegir dos cursos de philosophia y se entenga, migensant lo auxili y favor de nostre senyor, en procurar, no sols ques continue, pero encara que lligen en el altres facultats, per lo ques veu que la terra es molt apta per al exercici de les lletres y ha de redundar en molt gran benefici utilitat y profit de tota aquella terra, supplica perçò a vostra magestat dit sindich sia de son Real servey ferlos mercé y concedir y atorgar privilegi de poder graduar los studians que en dit studi general hoyran en tots los graus y facultats que en dit studi se llegiran...» (...) «Plau a sa Magestat que pugue graduar los studians en arts y philosophia tantum»²¹.

Aquest privilegi de 1599 ha estat, sens dubte, fonamental de cara a la legalització de la Universitat de Vic i és el que recullen la majoria d'estudiosos que han treballat la institució. No obstant això, val la pena d'esmentar altres privilegis que augmentaren les atribucions Universitàries de Vic i l'ensenyament en general. Cal recordar que un precedent important al privilegi de 1599 és el que permetia ensenyar gramàtica i educar els infants amb diners donats pel Consell Municipal. Aquest precedent és del 1537. Un altre privilegi, de 1702, dona la possibilitat de graduar en totes les facultats. Curiosament és signat per Felip V, el mateix rei que posteriorment va abolir la Universitat. Finalment, i com a complement a aquest últim, hi ha un privilegi concedit per l'Arxiduc Carles a 23 de gener de 1710, on amplia la possibilitat de graduar en les matèries de Ciències.

Els estatuts com a font de coneixement de la Universitat

Durant l'etapa de funcionament de la Universitat pròpiament dita (1599-1717), aquesta s'organitzà a partir d'uns textos legals que s'anomenen a l'època «*ordinations*». Es tracta, amb tota seguretat, dels textos que proporcionen més quantitat d'informació per a l'anàlisi de la institució²². Els «estatuts» o «*ordinations*» foren creats i aprovats pels membres del Consell Municipal de la Ciutat i tenien per principal funció la de regir les qüestions de caire pedagògic, d'ordre d'intern, de funcionament diari, de protocol,... Dintre dels estatuts es confereix un marge d'intervenció important a les autoritats eclesiàstiques, i en especial al Bisbe de la diòcesi i al Capítol de Canonges. Es compleix, així, el binomi de poder que hi havia a totes les universitats catalanes entre poder civil i eclesiàstic. Els quatre principals estatuts pels quals es regí la universitat són:

20. Arxiu Municipal de Vic. Llibre X d'Acords Municipals.

21. Arxiu Municipal de Vic. Volum XVIII de Privilegis, Fol. 338.

22. Diem que els «Estatuts» de la universitat són una de les principals fonts de coneixement pel fet que, a causa de la desfeta universitària provocada pel Decret de Nova Planta, va desaparèixer el fons dedicat a llibres de matrícula de la Universitat, cosa vital per a conèixer el nombre d'estudiants, les procedències... Aquest fet és comú a totes les universitats catalanes.

1. Els estatuts escrits entre 1570-1599. No en coneixem de manera exacta la data d'elaboració. Són els primers en ser elaborats i que posen la base per al ple funcionament²³.
2. Els estatuts de 1603. Foren realitzats una vegada obtinguda la concessió de poder graduar en «arts i filosofia». A partir d'aquests estatuts es pot parlar clarament d'«Universitat»²⁴.
3. Estatuts de 1627. Representen una modificació dels anteriors i una posada al dia, donat l'augment de càtedres i facultats²⁵.
4. Els estatuts de 1704. Foren realitzats una vegada obtingut el títol d'universitat «Reial i Apostòlica», l'any 1702²⁶.

El buidatge, l'anàlisi interna i la comparació entre els diferents estatuts creats a Vic, així com amb els de la resta d'Universitats, és el millor fons documental per conèixer la Universitat Literària de Vic²⁷.

Presentem-los breument per passar tot seguit a analitzar-ne alguns aspectes:

El contingut dels primers Estatuts(1573-1599)

La data d'elaboració d'aquests estatuts és confusa i per això ens veiem obligats a situar-la entre els anys 1573 i 1599. D'una banda, els situem de manera posterior al 1573 pel fet que el Consell Municipal va inaugurar l'Estudi General en aquesta data i, de l'altra, anterior al 1599 pel fet de ser la data de concessió del privilegi d'ésser Universitat. De segur que no deu ser cap d'aquests anys extrems, però preferim donar aquest ventall d'anys com a marc de creació.

Aquests primers Estatuts denoten, encara, que no es tracta d'una institució universitària, pel fet que es fa referència exclusivament a mestres de gramàtica sense comentar en cap moment qualsevol altra especialitat.

Quant a contingut, podem dir que la majoria dels apartats estan dedicats a raonar la necessitat d'ordre i de compliment que han de tenir els estudiants i els mestres. Es fa una incidència especial a complir els horaris i a l'ensenyament correcte de les matèries, a més que el mestre practiqui «virtut, honestat y bons costums com dells se confia»²⁸ en una clara referència a l'educació específicament cristiana. Alhora, s'exhorta l'alumne a respectar el mestre. A més, es plantegen els tipus de càstigs que es poden utilitzar: uns

23. Veg. «lligall d'universitat». Arxiu Municipal de Vic.

24. Arxiu Municipal de Vic. Llibre XI d'Acords Municipals.

25. Arxiu Municipal de Vic. Llibre XIV d'Acords Municipals.

26. Arxiu Municipal de Vic. Llibre XVIII d'Acords Municipals.

27. Un dels documents més útils per a dur a terme la comparació és el document publicat per la Universitat de Barcelona titulat *Ordinacions e nou redreç fet per instauratio, reformatio e reparatio de la universitat del studi general de la ciutat de Barcelona, en lo any mil cinc cents noranta y sis*. Barcelona, 1973.

28. Aquest paràgraf forma part del capítol 2 dels estatuts de 1627. Llibre XV d'Acords Municipals.

de caire repressiu, mitjançant la presó, i uns altres en forma econòmica: les multes. Es prohibeixen, també, un seguit de festes, entre les quals cal destacar el carnestoltes i «lo dia de Santa Catharina y Sant Nicolau acostumen los studians fer alguns jochs y altres cosas indecents».

Dels Estatuts, es dedueix també que hi ha quatre hores diàries de classe, dues de bon matí i dues havent dinat, fetes de manera consecutiva per tal d'evitar desordres.

Respecte als continguts donats a les classes s'esmenta que «item per quan lo nervus de la grammatica es la syntaxis» cal treballar la sintaxi d'Erasme i treballar «lo accent» a partir de l'obra de Nebrija. Altres autors treballats són Ciceró i Virgili, mentre que el mètode és aprendre les lliçons de memòria, «lliçons de cor». És clara, doncs, la importància de la gramàtica. Una gramàtica que s'estructura a partir del llatí com a llengua bàsica d'aprenentatge, tot i que s'entreveuen les dificultats per tal que aquesta llengua es practiqui a l'aula.

Els estatuts de 1603

Aquestes «ordinacions» foren establertes amb la intenció de posar al dia la Universitat, ja que des del 1599 el rei havia concedit el privilegi de graduar en Arts i Filosofia. La intenció renovadora d'aquests estatuts queda ben clara en el «proemi» que els encapçala.

En el primer capítol s'invoca la conveniència de tenir uns sistemes de govern clars i amb uns càrrecs determinats: canceller, rector i doctors. Es confirma que la màxima autoritat de l'Estudi, ara Universitat, és el Consell Municipal. Segons els estatuts, la figura del canceller s'escau en la persona del Bisbe de la diòcesi, o bé en l'Ardiaca per absència, mentre que la persona del Rector serà representada per un canonge del Capítol. El rector té un substitut en la persona del Vice-rector. Aquests dos últims càrrecs són biennals. Com es pot veure, l'església assolirà els càrrecs principals del govern, malgrat que l'autoritat formal sembli més a mans del Consell Municipal.

L'únic càrrec perpetu, a més del Canceller, s'assigna al «vedell» o porter de l'estudi, que és l'encarregat de comprovar si los mestres y lectors si ligan també en los studians si estan perque tots fasan lo que son obligats a fer y notar a los que faltaran a legir y als qui no legeran tota la hora y perco residexa personalment y abistesca en dit estudi». El porter havia de cuidar-se, també, de l'ordre i de la neteja. Estava sota comandament directe del Rector i del vice-rector. La seva subsistència s'estableix a partir de la pròpia matrícula dels estudiants, els quals havien de pagar dos sous per matricular-se en el mes d'octubre.

Els estatuts anuncien, també, les matèries i autors que calia estudiar, tal com veurem en el proper apartat. Una part important està dedicada al sistema de proveïment de «càtedres», per tal d'obtenir una plaça per ensenyar. Els passos a seguir, a tall de resum, són:

1. Es pengen cartells, convocant les places a ocupar amb dos mesos d'antelació.

2. Els candidats es presenten als Consellers.
3. El rector assenyala els continguts que cal superar. Els de gramàtica es basen en l'estudi de Virgili i els de filosofia en el de la Física d'Aristòtil.
4. En el dia previst, els aspirants llegeixen la lliçó davant dels Consellers, Doctors i «altres» (cal entendre el terme «altres» situat en els estatuts com els representats dels diversos ordes religiosos establerts a la Ciutat).
5. D'entre els presents a la lectura, s'insaculen en una bossa els doctors, teòlegs, canonistes, juristes, metges i filòsofs, a més dels Priors dels monestirs de la Ciutat i de Sant Tomàs de Riudeperes. D'aquests se n'elegeixen nou que són els que dicten el veredict.

A més d'aquests continguts, els estatuts de 1603 preveuen llargues qüestions de protocol, sovint extretes de les «*ordinations*» d'altres universitats. Un cas concret l'hem pogut comprovar a partir de les fórmules de jurament de càrrecs, que són extretes de les Ordinacions de la Universitat de Barcelona, publicades el 1596.

Les ordinacions de 1627

Es tracta de la continuació i posada al dia dels estatuts redactats vint-i-quatre anys enrere. El motiu principal de la seva publicació és que s'havien creat noves càtedres a partir del privilegi concedit el 1599. Calia legalitzar-les i ordenar-les estatutàriament.

Dintre de les innovacions més destacables cal esmentar la legalització de la càtedra de teologia. Per fer-ne les oposicions, s'exposa que hi ha una mesa formada pel rector, el vice-rector, el notari, el porter i els oposants, els quals treuen a sort tres capítols de la primera part de Sant Tomàs. Els qui aspiren a catedràtics tenen un dia de temps per estudiar i l'endemà, davant dels doctors i lectors de teologia de la universitat, llegeixen les lliçons que els han pertocat. El mètode d'escrutini i d'insaculació és el mateix que en les càtedres de gramàtica i filosofia, però s'especifica que els religiosos no poden votar a opositors del mateix orde. En aquest capítol s'entreveuen les picabaralles entre els membres dels ordes per tal de tenir catedràtics dins de la universitat.

En un altre moment dels nous estatuts s'especifica més clarament la situació i la funció dels Consiliaris, equip d'assessors del rector, els quals són elegits previ acord amb els consellers. Tot seguit s'encomana que cada primer dilluns de mes els consiliaris tinguin una trobada amb el rector per fer un seguiment de la marxa de l'estudi. En cas de problemes greus, cal convocar el Consell d'Universitat format per tots els doctors i mestres. L'última paraula, però, la té el municipi.

En aquests estatuts es determinen amb més claredat les feines del vice-rector, que és l'encarregat, bàsicament, del control dels estudiants, per la qual cosa se l'obliga a assistir sovint a l'estudi. Es continua insistint que els estudiants no poden dur armes i que cal vetllar per l'ordre. No hi ha una

precisió de càstigs, tal com s'esmentava en els anteriors estatuts, sinó que l'únic esmentat és la presó, ja sigui la pròpia del bisbe o la del mateix estudi. En cas de reiteració, es preveu l'expulsió. El vice-rector és, juntament amb el porter, l'encarregat de dur a terme el control d'assistència.

Finalment, es preveuen altre cop, qüestions de protocol en els actes públics i de manera específica en el lliurament de graus.

Les ordinacions de 1704

La motivació d'aquests estatuts es troba en el fet que Felip V va concedir l'any 1702 la possibilitat que la Universitat de Vic, després d'haver-ho sol·licitat llargament, no només pogués graduar en arts i filosofia, sinó que ho pogués fer en totes les facultats, amb els mateixos drets i privilegis que la resta d'universitats.

Una de les raons que esgrimeixen els estatuts sobre la necessitat de tenir tota mena de facultats diu així: «Considerant lo molt Il·l. Consell General de la pnt. Ciutat, de quanta importancia serie per los fills desta Ciutat, Ç parroquia de Vich Ç ensenyarse en todas las ciencias en la mateixa ciutat, per haver ensenyat la experiencia, que de enviar los pares á sos fills en terras estranyes, per eprendre las ciencias (...) molt a menut experimentaven irreperables desgracias, perço per obviar aquellas, solicita lo Consell, de que en lo studi general desta Ciutat, poguessen graduarse doctors en todas ciencias». Les noves càtedres que es fundaren de manera immediata foren referents a gramàtica, teologia i dret.

Els estatuts afegeixen un nou càrrec, el de «secretary escriba», que és al mateix temps secretari del Consell Municipal. El secretari havia de prendre nota de tots els fets que feien referència a la Universitat en un llibre anomenat *Llibre dels negocis y actes de la Universitat de la Ciutat de Vich*. Era, també, l'encarregat d'expedir els títols de doctors i batxillers en nom de la Universitat. Hem d'afegir que fins al moment present els estatuts no preveïen la figura del secretari, però en la realitat aquesta funció l'havia realitzat des de sempre el mateix secretari municipal. Era, doncs, el reconeixement públic d'una feina que ja es feia.

Alguns aspectes comparatius entre els diversos estatuts de la Universitat

La manca d'unes fonts documentals més precises fa que els estatuts de la Universitat es converteixin en una font d'informació important. L'anàlisi comparativa entre els diversos documentals ens pot donar orientacions referents a temes interns de la universitat que considerem prou bàsics: càrrecs, matèries, horaris, autors treballats,... Per abreujar hem partit de l'anàlisi comparativa entre dos documents: les ordinacions de 1603, que representarien el moment d'instal·lació plena de la Universitat a Vic, i els de 1704, moment en què hi ha llibertat per graduar en pràcticament la majoria de facultats.

Els càrrecs:

Fem, primerament, una comparació entre els càrrecs existents entre ambdós estatuts:

Ordinations de 1603	Ordinations de 1704
A. Cancellor (Vice-Cancellor)	A. Cancellor (Vice-Cancellor)
B. Rector (Vice-Rector)	B. Rector (Vice-Rector)
C. Equip d'Assessors format per Doctors	C. Consell General de la Universitat i Consell Particular
D. Doctors	D. Doctors
E. Mestres	E. Mestres
F. Estudiants (dels diferents graus)	F. Estudiants (dels diferents graus)
G. Personal no docent	G. Personal no docent

Si comentem breument la distribució de càrrecs en els dos estatuts podem observar que són força paral·lels, malgrat la diferència de més de cent anys en la seva redacció. Observarem que el màxim responsable de la Universitat és el Cancellor. Aquest càrrec requeria sempre en la figura del Bisbe de Vic. Però es tracta, en el fons, d'un càrrec honorífic, donat que la seva feina consistia en presidir les graduacions i donar títols. Tenia per substitut el vice-cancellor.

En realitat, el veritable director de la Universitat era el rector, el qual estava acompanyat, segons els estatuts de 1603, per un vice-rector i un equip de doctors que l'assessoraven. En el estatuts de 1704 es pot parlar d'una innovació en el sentit que s'introdueix el «Consell General d'Universitat», format per tots els doctors i mestres i d'un «Consell Particular», que

seria l'equivalent al grup de doctors dels estatuts de 1603. L'existència d'un «Consell General» apropa el camí cap el claustre contemporani.

Pel que fa als quadres dirigits podem concloure, doncs, que existeixen escasses innovacions, amb una piràmide de poder fortament jerarquitzada i estructurada.

El binomi Cancellier-Rector representarà el fort poder de l'Església dintre de la Universitat, juntament amb els doctors, molts d'ells eclesiàstics i religiosos. El poder civil, estarà representat pel Cancellier en Cap, en nom del Consell Municipal. Malgrat que cap personatge del Municipi formi part de l'estructura organitzativa de la institució, sempre queda clar en els estatuts que són els «Magnífics Consellers que ordenen i estatueixen...». El Capítol de Canonges tindrà la seva representació mitjançant el Rector, que hem pogut comprovar que fou sempre un canonge.

Quant al personal no-docent, ambdós estatuts coincideixen a donar una importància cabdal al bidell o porter de l'estudi. No cal pensar en el tipus de funcionari actual que porta aquest mateix nom sinó en una persona amb funcions més múltiples i complexes. La definició de les condicions necessàries per exercir el càrrec eren: «lo qual vedell sia o haia de eser natural cathala y poblat de la Ciutat de Vich y persona habil y suficient en legir y scriure». Les feines consistien en vetllar pel funcionament de les aules, controlar l'assistència de mestres i alumnes, fer la inscripció de la matrícula,... a més de tenir cura de la neteja i l'horari general de l'estudi. El caràcter repressor del bidell, «posar en lo sep o enpreso al student», anirà desapareixent.

En els estatuts de 1704 apareixen dues noves funcions: la de secretari i la de llibrer. De fet, el primer càrrec ja funcionava, però no s'havia introduït en els estatuts anteriors. Pel que fa al «llibrer», tenia per funció controlar la part més burocràtica del treball: persones que cal examinar, exàmens de graus... i tota la informació calia traspasar-la en un llibre d'actes. En sabem l'existència però no s'ha conservat.

Les matèries

Una vegada hem vist el sistema de govern, passem a veure l'evolució en l'aspecte de matèries donades al llarg del segle XVII, segons deduïm dels estatuts. La comparació pot ser clara presentant un buidat de les matèries anunciades en cada una de les «Ordinations».

A. «Ordinations» de 1573-1599:

- Matèries assenyalades:
1. Classe per als que aprenen a llegir, escriure i comptar.
 2. Classe de gramàtica: dividida per blocs o nivells.

B. «*Ordinations*» de 1603:

- Matèries:
1. Classe per als «minyons qui aprenen a llegir y scriure».
 2. Dues càtedres o classes de gramàtica:
 - a) Principiants
 - b) Promestres
 3. Dos cursos d'«arts y phylosophya».

C. «*Ordinations*» de 1627:

S'afegeixen a les anteriors classes de 1603, dues càtedres de teologia, establertes a partir de l'any 1618.

D. «*Ordinations*» de 1704:

- Matèries:
1. Mestres que ensenyen lectura, escriptura i càlcul.
 2. Càtedres de gramàtica:
 - a. Menor
 - b. Major
 3. Càtedres optatives per «facultats»
 - a) Filosofia: 3 anys i 3 càtedres
 - b) Teologia: 3 anys i 3 càtedres
 - c) Cànon: 1 any (1 càtedra)
 - d) Dret Civil: 1 any (1 càtedra)
 4. «Catedrilles»: una de lleis i una de teologia.

Si observem l'evolució de les matèries entre el centenar d'anys que separen els diversos estatuts, podem deduir:

- La relació important entre els estudis primaris i secundaris amb el estudi propis d'Universitat. Devia existir un lligam prou fort si estaven contemplats en l'articulat d'un mateix document.
- Segurament, el pas més important pel que fa a les matèries és el moment en què s'atorga el privilegi de graduar en «arts i filosofia», pel fet que dona peu a l'entrada cap al món universitari.
- La variació i el creixement de matèries entre 1603 i 1704 és gran, donat que la introducció de les càtedres de cànon, dret civil i «catedrilles», a més de l'augment de les clàssiques de teologia, filosofia i gramàtica, fan que a principis del XVIII existís una Universitat d'una certa envergadura. Les catedrilles podríem definir-les com una mena de conferències donades a les aules de la Universitat, en les quals es repetien les lliçons de les càtedres, ampliant-se les matèries donades pels catedràtics i argumentant sobre punts ja exposats.
- Quant a l'augment de càtedres, diríem que el procés global és lent i que depenia de les disponibilitats econòmiques i de les necessitats de població. Normalment, la introducció d'una nova càtedra venia pel fet que algú deixava unes rendes per aplicar als Estudis o bé per diners que decidia invertir el Consell Municipal.

- Del conjunt de matèries donades arribem a la conclusió que només es varen treballar estudis referents al món humanístic, deixant de banda les qüestions científiques. Per aquest motiu podem entendre el títol d'Universitat «literària». L'estudi d'aquest tipus de matèries donà importància cabdal a l'ensenyament del llatí: «lo us continuu y exercici ordinari de parlar los estudiants en llatí». Aquesta serà una constant en tots els estatuts. A aquesta característica cal afegir-hi, sempre, el tarannà cristià de totes les matèries i la influència evident dels resultats de Trento.

Horaris i estudis

En els Estatuts de 1603 es redacten els continguts de la classe de gramàtica, fent una diferenciació entre «principiants» i «segon curs». Pels primers, els continguts consisteixen a conèixer el primer i el segon llibre de Nebrija, és a dir, declinacions de noms, conjugacions de verbs, anàlisi d'oracions, gèneres... Per aprendre, la tècnica demanada és la repetició i la memorització. S'insisteix en què es faci una atenció especial als novicis. Aquesta seria la part matinal (tres hores), mentre que a la tarda es tractava l'estudi d'Erasme, Vives i Terenci. Pels diumenges, es recomana treballar Cató. La tarda comprenia, també, tres hores.

Pels de segon curs de gramàtica la feina estava dividida en dues grans parts. Un esquema de l'horari dels estudiants seria aquest:

De Sant Lluç a Pasqua	Matí (7-8) Virgili	Tarda (2-3) Terenci
	Matí (8-9) Erasme	Tarda (3-4) Epístoles de Ciceró
	Matí (9-10) Sintaxi	Tarda (4-5) Exercicis
De Pasqua a Cap d'Any	Se substitueix la classe matinal de Virgili pel cinquè llibre de Nebrija	

Els diumenges es demana que es faci alguna lectura de Valerio Maximo o d'algun altre autor que hagi estat autoritzat pel rector.

Els d'arts i filosofia tenen una durada de dos anys. L'horari de classe és de sis hores diàries repartides entre el matí, de 7 a 10, i la tarda, de 2 a 5. Per accedir al curs, calia disposar d'una matrícula formalitzada pel rector.

Aquest horari model és interessant de comparar-lo amb el d'altres llocs. Per exemple, Stone exposa l'horari seguit en el curs d'un noble anglès. Hi trobem aquesta programació:

Matí	Tarda
7 - 7,30 dansa	1 - 2 cosmografia
7,30 - 8 esmorzar	2 - 3 llatí
8 - 9 francès	3 - 4 francès
9 - 10 llatí	4 - 4,30 escriptura
10 - 10,30 escriptura i dibuix	4,30 sopar i oracions
10,30 oracions dinar	

Malgrat sigui costós trobar dos horaris paral·lels, la comparació ens dona un seguit d'aspectes a ressenyar. D'una banda comprovar l'existència d'uns horaris mutus adaptats a l'horari solar de tot el continent: treball de 7 a 10 del matí i d'1-2 a 4, 30 de la tarda. En segon lloc, notar la importància del llatí a ambdós països, però dir que a Anglaterra existia ja una introducció important als idiomes moderns, com es demostra en el cas de l'estudi del francès. A Catalunya estava prohibit llegir a les aules un idioma que no fos el llatí. El pes de Trento és important. Cal notar, finalment, que en l'horari establert a Anglaterra existeixen àrees d'estudi plenament especialitzades en el camp dels nobles: tir o dansa. En els estudis de Vic, com arreu de Catalunya, la formació pren un aire més humanista i basat en les lletres.

Els autors treballats

Un buidat dels diversos estatuts ens ofereix aquesta informació:

Estatuts de 1573-1599:	
Referent a gramàtica:	«Sintaxi d'Erasme» «Regles d'Antoni de Nebrija» «Les lçons de Ciceró i Virgili» «Les lçons de l'Evangeli, del Concili i les Epístoles de Sant Pau»

Estatuts de 1603:	
Referent a gramàtica:	«Antoni de Nebrija» «Virgili, Terenci i Ciceró» «Erasme i Vives»
Referent a «Arts i filosofia»:	«Les institucions de Porfiri» «La lògica d'Aristòtil» «La física d'Aristòtil» «Les ètiques d'Aristòtil»
Estatuts de 1704:	
Gramàtica: Càtedra menor:	Regles de Nebrija Colloquis de Vives Comentaris de Cató
Càtedra major:	Virgili i Villaba Regles d'Erasme Epístoles de Ciceró Comèdies de Terenci
Càtedra de Teologia:	Els estatuts es limiten a dir que cal donar les «matèries de les parts del Angelich Doctor Thomas de Aquino»
Càtedres de Cànon i dret civil:	Es parla d'estudiar i explicar els volums dels «Sinch llibres de decretals» i el llibre de lleis del «Digest vell»
Càtedres de filosofia:	Basades totes en l'estudi d'Aristòtil, com en els anteriors estatuts.

Cal fer notar que existí en alguns anys escadussers una classe de retòrica, sense independència, lligada a la càtedra major de gramàtica. Observant les obres i autors que acabem d'assenyalar ens adonem ràpidament que hi ha

una absoluta relació amb les matèries. Les característiques ja esmentades de predomi del llatí, poca evolució dels autors, immobilitat acadèmica... són vàlides en aquest apartat. Una explicació d'aquesta situació la trobem en l'estudi fet per Kagan en les universitats de Castella que ens sembla que podem aplicar molt bé: «La infiltració dels ordes religiosos en les universitats de Castella durant els segles XVII i XVIII està en flagrant contradicció amb el que generalment hem concebut com una «secularització» de l'educació a Europa després de 1650 o 1700. A Castella, el procés es va produir en sentit contrari. Les universitats, en la seva majoria seglars durant el segle XVI, foren «cristianitzades» en l'època posterior. És possible que aquesta evolució, encapçalada pels dominics i pels jesuïtes, fes que les noves idees científiques i filosòfiques quedessin fora dels plans d'estudi, en una època en què els descobriments de Descartes, Galileu, Leibniz i Newton estaven a poc a poc introduint-se en les universitats del nord d'Europa. Les universitats de Castella, més inclinades cap a l'ortodòxia, protestaven fortament contra qualsevol «perversió» del programa tradicional».

Aquest paràgraf és prou explícit sobre la situació a Castella i que donades les circumstàncies podem extrapolar correctament per a les universitats Catalanes, partint de la base dels estudis actuals. Un exemple clar, doncs, el trobaríem a Vic, quan el 1704, podent crear facultats de ciències el Consell Municipal s'hi oposa amb la raó que «no n'hi ha necessitat».

Finalment un darrer aspecte quant als autors. Aparentment molts d'ells són comuns a tot Europa, com Erasme. Però hem de fer una precisió bàsica: mentre a Catalunya són tinguts en els aspectes de treball gramatical, a Anglaterra –per exemple– seran acceptats amb tota la seva complexitat de pensament.

La filosofia en el marc de la Universitat

Hem esmerçat bona part de l'article a presentar el marc general de la Universitat Literària de Vic. Una vegada conegut el context, val la pena valorar la matèria de filosofia com una de les més treballades en el món dels estudis universitaris, juntament amb les matèries de caire teològic i de formació gramatical. Un paràgraf dels estatuts de 1627 exposa la manera d'aconseguir una càtedra: «Item per provehir las catedras de phylosophia y votar aquellas, statuiren y ordenaren dits maghs sors Consellers y consells que de assi al devant sien insaculats tots los doctors collegiats y aggregats del dit estudi y los doctors en phylosophia ques tubaran pnts ab sol que sien de universitat aprobava y tambe tots los doctors de altres facultats y los prelats y los lectors de dits monastirs de la pnt Ciutat y de St. Thomas de Riudeperas que actualment llegiran en dit estudi o/ en llurs monastirs si tingan grau de phylosophia y no altrament exceptats empero en lo que toca tenir grau, y axi bastarlos a ser prelat y actualment lector y si estos no arribaran a fer y complir, lo numero de XXI en tal cas sien inseculats al dit numero los baxellers fills de dit estudi permatentse orde de antiquitat y no altrament dels quals restarn ex-juramento per scrutini al opposat que hauran conegut segons Deu

y ses consciencies major cabal tant de la lisso y arguments com tambe de virtut y bones pratiques y lo oppsat qui mes vots tindra sia lo Catedratic»²⁸.

De la lectura del paràgraf s'entreveu la disputa interna existent a la Universitat per accedir a una plaça de catedràtic, especialment per part dels diversos ordes religiosos que convivia a la ciutat. Aquest fet el podem comprovar al llarg de tots els estatuts. En els de 1704, hi havia una càtedra permanent per als membres de l'Orde dels Dominics i una altra estava ocupada pels Carmelites. La competència per accedir al nombre màxim de càtedres era important. A aquests ordes «permanents», calia afegir-hi la intel·lectualitat i la pauta pedagògica impulsada pels jesuïtes a través de la Ratio, la tradició dels franciscans que vivien a Sant Tomàs de Riudeperes, els Trinitaris i els Caputxins. El mateix Gudiol, en l'estudi ja esmentat afirma: «L'existència de variades fundacions de monestirs d'homes en la Ciutat, no deixà de portar en l'Universitat, tan com qüestions d'escola, inacabables incidents que s'originaren al discutir-se quina ordre religiosa tenia el dret de preferència. Els Carmelites y els Franciscans y Caputxins s'hi varen distingir en gran manera»²⁹.

Els temes demanats al professorat per tal d'obtenir la càtedra de filosofia estaven centrats en l'estudi d'Aristòtil i Porfiri, a partir de l'anàlisi de les seves obres de Lògica, Física i Ètica. Durant tot el període d'existència de la universitat no van canviar mai ni els noms dels autors ni les obres que calia estudiar. A més, part de l'obra d'Aristòtil era introduïda als estudiants en els estudis previs d'«arts i filosofia» que s'estudiaven abans d'entrar a la facultat de teologia i filosofia. Fins avui, ens ha estat difícil trobar el nom dels professors que varen treballar a la universitat en la branca de filosofia. (...). Amb tot, podem donar un llistat de persones que treballaren bé en els cursos d'«arts i filosofia», bé en els cursos donats a la facultat de filosofia. Són els següents:

Segle XVI:	1597: Joan Ferrer
	1599: Gaspar Ponti
Segle XVII:	1601: Cyrillo Ximenes (Carmelità)
	1604: Miquel Estebanell
	1605: Joan Pau Berenguer
	1618: Joan Collell
	1619: Pons Pere Esteve
	1620: Baltasar Segura
	1621: Francesc Cadarset (Carmelità)
	1623: Joan Espinet
	1633: Francesc Bruguer
	Josep Ordines

28. Aquest paràgraf forma part del capítol 2 dels estatuts de 1627. Llibre XV d'Acords Municipals.

29. GUDIOL, op. cit., p. 82.

1636: Pau Tarabal
 1630: Ramon Ballester
 1640: Josep Casals
 1643: Jaume Saborit
 1680: Onofre Ponsich
 1680-89: Josep Homs
 Roch Herm
 1694: Manuel Portell
 Jaume Garriga
 Josep Xuriguera
 1698: Marian d'Anglosell (de la Mercè)
 Joan Baró

Segle XVIII: 1700: Manuel Portell
 1702: Manuel Portell
 Joan Baró
 Marian d'Anglosell
 1706: Albert Domènech
 1709: Pere Feu

El nom d'aquests professors ha estat extret del buidatge dels Llibres Municipals d'Acords de Vic i de les cites que fa mossèn Gudiol en la seva obra sobre la Universitat. L'any que acompanya cada un dels professors és el que sabem del cert que donava classes a la Universitat. En alguns casos, hem inclòs l'orde religiós al qual pertanyia el professor, sempre que ha estat possible de localitzar-lo. En tot cas, són un llistat de noms que demanen una indagació més exhaustiva.

Finalment, val la pena fer notar el pes específic que tingué la filosofia en el conjunt dels estudis de la Universitat. Aquest element es pot constatar pel nombre de càtedres, que van arribar a ésser tres a principis del segle XVIII, cosa que demostra que la filosofia –juntament amb la teologia– fou l'eix vertebrador de tots els estudis, cosa prou normal si considerem que una bona part dels estudiants devien dedicar-se posteriorment a activitats eclesiàstiques³⁰.

Ramon RIAL I CARBONELL
 Rbla. del Passeig, 55, 2n.
 08500 VIC

30. Per acabar, voldria fer constar que la informació utilitzada per elaborar l'article ha estat extreta de la tesina de llicenciatura presentada a la UCB l'any 1988 amb el títol de *La Universitat Literària de Vic (1599-1717)*.